

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата філологічних наук

Письменної Юлії Олександрівни

на дисертацію

Назарчук Роксолани Зіновіївни

ОБ'ЄКТНІ ЗВ'ЯЗКИ РЕФЕРЕНТНО СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ДІЕСЛІВНИХ

ПРЕДИКАТІВ

(НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, ПОЛЬСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ)

подану на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

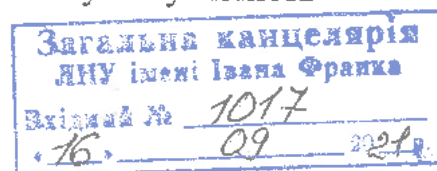
за спеціальністю 10.02.15 – загальне мовознавство

Ретельне ознайомлення з працями, опублікованими за текстом дисертації, авторефератом та повним текстом дисертаційного дослідження Роксолани Зіновіївни Назарчук, поданим до спеціалізованої вченої ради К 35.051.23 на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.15 – загальне мовознавство, дозволяє зробити такі висновки.

Пропоноване дисертаційне дослідження виконано у руслі ідей функційної лексикології та граматики і присвячено актуальній для сучасної лінгвістики проблемі вивчення дієслівних предикатів у аспекті їх референтної спеціалізації. Обрана тема, у свою чергу, входить до ширшого кола питань теорії і практики семантичного синтаксису у контексті взаємодії синтагматики та парадигматики мовних одиниць.

Варто відзначити, що тема дослідження належить до актуальних питань як вітчизняної, так і зарубіжної лінгвістики, що засвідчується широкою теоретико-методологічною базою дисертації, зокрема працями таких відомих лінгвістів, як Д. Аллертон, Ю. Апресян, Н. Арутюнова, Ф. Бацевич, А. Бондарко, Р. Ван Валін, І. Вихованець, Д. Давті, Р. Джекендофф, Е. Єджейко, А. Загнітко, Б. Левін та ін.

Водночас брак комплексних емпіричних досліджень дієслівних предикатів, а особливо в зіставному ключі, визначає безсумнівну актуальність

дисертаційної праці, в якій аналізуються співвідносні лексико-семантичні групи дієслівних предикатів трьох мов – української, польської та англійської – у рівнозначному обсязі.

Хотілося би особливо підкреслити значущість зіставного аспекту дисертаційного дослідження, який верифікує отримані результати та положення, винесені на захист, і є практичним внеском у розвиток сучасної теорії семантичної типології, що значною мірою ґрунтується на взаємодії лексичної та граматичної семантики, вивченні варіативності типових конструкцій у різних мовах та пошуку універсальної мови семантичного опису у такого роду дослідженнях.

Цілком слушним видається положення дисертантки про застосування формалізованої мови для опису структури синтаксичних конструкцій дієслова як певного кроку до вирішення проблем комп'ютерного аналізу й синтезу природної мови (с. 21), що, у свою чергу, засвідчує вагоме практичне значення дисертаційної роботи та перспективи використання її результатів. Спираючись на текст дослідження, можна стверджувати, що теоретичні засади та практичні здобутки дисертаційної праці мають міждисциплінарний характер і дотичні, зокрема, до актуальної проблематики обробки природної мови.

Структура дисертації є логічною і збалансованою та відповідає сформульованим завданням щодо головної мети дослідження – встановлення особливостей об'єктних зв'язків референтно спеціалізованих дієслівних предикатів. Висновки до структурних частин дисертації переконливі та місткі, узагальнюють найсуттєвіші ідеї студії.

Перший розділ дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні засади дослідження дієслівних предикатів» вдало експлікує теоретичні підходи та методику аналізу, застосовані в дослідженні. Теоретичний розділ дисертації є зразком ретельного вивчення та осмислення наукових джерел з обраної теми. У фокусі уваги дослідниці перебувають дієслівні предикати як об'єкт лінгвістичних студій, формулюються робочі визначення базових теоретичних

понять, якими оперує дисертантка, обґрунтовується власна дослідницька позиція та методика вивчення об'єкта дослідження.

Надзвичайно позитивне враження справляє обсяг проаналізованих теоретичних праць вітчизняних та зарубіжних учених та їх критичний аналіз. Переконливим видається розвиток тези про виформування семантико-синтаксичної парадигми досліджень природи та принципів організації речення (с. 27), що дозволяє у подальшому залучати інтегральні підходи до розгляду мовного матеріалу. У роботі ретельно проаналізовано функційний підхід як наскрізний теоретично-практичний принцип досліджень у сучасній лінгвістичній парадигмі та у працях, присвячених вивченню дієслівних предикатів зокрема (пункт 1.1.2). Чільну увагу приділено концепціям рольової граматики та фреймової семантики (пункт 1.1.3), лексикографічному підходу (пункт 1.2.2.), корпусному підходу (пункт 1.2.3.).

Цілковитого схвалення, на нашу думку, заслуговує запропонована комплексна методика дослідження референтно спеціалізованих дієслівних предикатів, яка може бути у подальшому застосована на матеріалі інших мов, та переконливий опис її поетапної реалізації. У цьому аспекті перспективним могло би стати залучення мов, структурно відмінних від європейських та вихід на узагальнення типологічного характеру.

Другий розділ дисертації “Референтно спеціалізовані дієслівні предикати української, польської, англійської мов: семантичний вимір” демонструє комплексний аналіз референтно спеціалізованих дієслів, які належать до лексико-семантичного поля «ДІЯ» (а також підполя «ПЕРЕМІЩЕННЯ», «ФІЗИЧНИЙ ВПЛИВ НА ОБ'ЄКТ», «ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ», «ФІЗІОЛОГІЧНІ ДІЇ» у його межах) та «СТАН». Запропонована дисертанткою класифікація (підрозділ 2.1.) є логічною, відповідає загальному фреймові роботи та підтверджується послідовним залученням матеріалу трьох аналізованих мов, а також статистичним обробленням отриманих результатів, що унаочнює відмінності у подекуди нерівномірному представленні відповідних ЛСГ української, польської та англійської мов. Хотілося би отримати коментар

дослідниці з приводу вірогідних причин незбігу співвідносних ЛСГ різних мов чи факторів, які вплинули на їх формування, – внутрішньоструктурних, історичних, функціональних чи інших. Якою може бути статистична похибка у такого роду підрахунках?

Вагоме значення, на наше переконання, має інтеграція в дисертаційне дослідження методики семантичної метамови (підрозділ 2.5.), зверненої у бік мовної типології й лінгвістики універсалій, що дозволяє говорити про можливість використання методів і результатів дослідження у численних прикладних галузях, зокрема обчислювальній лінгвістиці, машинному перекладі тощо. Так само розгляд дієслівної метонімії як чинника зміщень синтаксичних позицій з урахуванням валентнісної структури дієслова репрезентує аспекти загальної теорії метафоричних/метонімічних зсувів з позиції як традиційної, так і когнітивної семантики.

Цілком позитивне враження справляє **третій розділ “Референтно спеціалізовані дієслівні предикати української, польської, англійської мов: функційний вимір”**, в якому втілено функційно-ономасіологічний аналіз дієслівних предикатів у руслі ідей сучасної семантичної типології, що виформовується на перетині зіставних і типологічних досліджень з лексичної та граматичної семантики, а також теорії мовної метафори. Дисертантка переконливо продемонструвала, що антропоцентричність як загальний принцип номінації позначається в тому числі й на референції дієслівних предикатів та фіксує відмінності у вживанні колокацій у різних мовах. Такого роду статистичні дані та висновки мають значну практичну цінність для досліджень з мовної семантики й лінгвокультурології зокрема.

Серед підсумків дослідження у цьому розділі викликає подив той факт, що в українському та польському корпусах колокації на кшталт *випити філіжанку кави/чаю* демонструють значно меншу частотність, ніж в англійській мові. Чи може результат, як на думку дисертантки, бути зумовленим певною віддаленістю текстів, представлених у корпусі, від фактів розмовного мовлення, де такого роду колокації є радше високочастотними? І чи взагалі виявляється залежність

між стильовою приналежністю матеріалу дослідження та одержаними результатами?

У висновках підбито підсумки дисертаційної праці, зведено результати і здобутки роботи у чіткій відповідності зі сформульованою метою та завданнями, сформульованими у вступній частині.

Узагальнюючи аналіз дисертаційної роботи Роксолани Зіновіївни Назарчук, хотілося б наголосити на найбільш вагомим, на нашу думку, досягненнях дисертантки у процесі реалізації мети дослідження:

Емпіричність дослідження реалізується в послідовному і пропорційному використанні трьох – української, польської та англійської – мов у зіставному аспекті з оперттям на національні корпуси текстів, що надійно верифікує результати дослідження.

Зіставне вивчення референтно спеціалізованих дієслівних предикатів, звернене обопільно до проблем граматичної та лексичної семантики, робить вагомий внесок у теорію та практику *семантичної типології* - актуального напрямку лінгвістичних студій, що динамічно розвивається.

Значною перевагою роботи вважаємо використання ретельно сформованої *комплексної методики*, яка синтезує традиційні і новітні методичні підходи, залучення формалізованої метамови лінгвістичного опису, а також поетапне застосування обраних методів щодо фактів аналізованих мов.

Інтердисциплінарність дослідження визначає його практичну цінність, що полягає, зокрема, у можливості використання результатів у суміжних галузях прикладної лінгвістики, як-от обробка природної мови, машинний переклад, лінгвістичні аспекти теорії штучного інтелекту тощо.

Застосування принципу *антропоцентричності* при дослідженні дієслівних предикатів є внеском у вивчення проблеми універсального / етноспецифічного та його реалізації на різних рівнях мовної системи, а отже становить наукову цінність для лінгвокультурологічних досліджень так само, як і для лінгвістики універсальї.

Окрім порушених вище дискусійних питань, на нашу думку, потребує обґрунтування виділення та використання таких інтегральних сем для опису об'єктів у межах семасіологічної класифікації, як «рідка субстанція», «сипка субстанція», «газоподібна субстанція» (підрозділ 2.1). Можливо, було б доречним залучення до аналізу інших інтегральних сем, наприклад «дискретність» / «недискретність» або «однорідність»/«неоднорідність», а особливо у випадках взаємопереходів різних станів субстанцій?

Дослідження вправно підготовлене у стильовому плані. Серед помічених недоліків у тексті дисертації можна відзначити поодинокі стилістичні огріхи та хибодруки, зокрема: с. 19 (*дієслівних предикатів* замість *дієслівні предикати*), с. 20 (*синтаксичних позиції* замість *синтаксичних позицій*), с. 74 (*об'єктних* замість *об'єктних*). Ми вважаємо свідомий вибір автора вживати орфографічний варіант терміна *лінгвістика* замість *лінгвістика*, водночас зауважимо, що таке написання не є загальноприйнятим.

Висловлені питання та зауваження носять рекомендаційний характер, спонукають до дискусії, окреслюють перспективи подальших студій і жодною мірою не применшують наукового та практичного значення результатів роботи Роксолани Зіновіївни Назарчук.

Список літератури, оформлений згідно з вимогами, налічує 295 позицій теоретичних джерел, з яких близько 110 позицій іноземними мовами, що засвідчує усебічне вивчення наукової літератури з даної теми.

Автореферат дисертації відображає основні положення праці. За її результатами надруковано 18 статей, 10 із яких опубліковано у фахових виданнях, затверджених МОН України, 6 – у нефарових виданнях України, 2 – у виданнях, що входять до наукометричних баз даних. Результати також оприлюднено на виступах на всеукраїнських та міжнародних конференціях. Це свідчить про достатнє опробування матеріалів дисертації в опублікованих працях та дотримання встановлених вимог МОН України щодо кількості публікацій у наукових фахових та закордонних виданнях.

У підсумку зазначу, що дисертація Роксолани Зіновіївни Назарчук «Об'єктні зв'язки референтно спеціалізованих дієслівних предикатів (на матеріалі української, польської, англійської мов)» є завершеним науковим дослідженням, що має наукове практичне та теоретичне значення. За змістом, обсягом, новизною, достатньою апробацією отриманих результатів та оформленням дисертація повністю відповідає вимогам п. п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2016 р.), а її авторка, Роксолана Зіновіївна Назарчук, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.15 – загальне мовознавство.

Офіційний опонент

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри загального мовознавства,

класичної філології та неоелліністики

Інституту філології

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Письменна Ю. О.

Підпис
Вчений секретар
Н. В. НАРАУЛЬНА
14.09.2021р.

